

Samenvatting

In dit boek uit 2009 beschrijft Van de Middelaar de geschiedenis van de ontwikkeling van de Europese Unie als een "begin": **immer de EU is er waar eerst niets was**. Precieser: de EU is een politiek lichaam dat zich heeft gevestigd in een ruimte die dit politiek lichaam kennelijk toeliet.

Hij onderzoekt hoe dit mogelijk was, c.q. waar deze ruimte ontstond en welke problemen zich hierbij hebben voorgedaan. Overtuigend laat hij zien dat de EU niet zo zeer een "ja/nee" vraag is, maar dat er sprake is van **een "passage naar Europa"**, die vanaf de eerste stichtingsverdragen, begin jaren '50, eigenlijk onontkoombaar was. Dat betekent niet dat de vorm en inhoud van die passage vast stond, of ook voor de toekomst vast zou staan. Het eindbeeld van Europa heeft nooit vast gestaan en staat ook nu niet vast.

In de praktijk, zo stelt Van de Middelaar krijgt een politiek lichaam vorm en inhoud in de wijze waarop het met de omstandigheden die Vrouwe Fortuna op haar loslaat. Die omstandigheden zijn wisselend en vaak onvoorspelbaar.

Verhelderend in de analyse is het onderscheid in "sferen" dat hij maakt om de wijze waarop de staten die lid zijn van de EU met elkaar samenwerken (of dat pogen juist niet te doen). Hij onderscheidt:

- De **Europese buitensfeer**: dit is wat hem betreft min of meer synoniem met het traditionele "Europees Concert" der staten: staten overleggen met elkaar om er ieder voor zich beter van te worden. Dat ging vanaf de 16^e eeuw zo en ging vaak niet slecht. Maar het leidde ook tot de "Europese Burgeroorlog" van 1914-1945 (WO1 en WO2)
- In de tweede plaats is er de **Europese binnensfeer**. Dit is het product van de stichtingsakt van 1951 en van alle daarop volgende verdragen tussen de lidstaten. Hier gelden met andere woorden de in het kader van de verdragen vastgelegde juridische regels. Hier ontstaat beweging doordat (m.n. de geharde "Eurofielen" eisen dat partijen zich aan de afspraken houden.
- Zijn de buiten- en binnen-sfeer voor de hand liggend (en traditioneel eigenlijk de enige twee "sferen" die worden erkend), Van de Middelaar onderkend daarnaast ook een **"tussensfeer"**. Deze ontstond bij de stichting onmiddellijk en onverwacht. De beweging in deze sfeer ontstaat door enerzijds het najagen van het eigen belang van staten, maar tegelijk ook vanuit een groeiend besef van de gezamenlijkheid.

Van de Middelaar geeft aan dat er eigenlijk al vanaf het begin precedenter en jurisprudentie ontstaan, die benadrukken **dat ook de afgesproken gezamenlijkheid een rechtssubject is**. Een entiteit naast de afzonderlijke staten (buitensfeer) en ook naast de formele samenwerkingsafspraken (binnensfeer). Daarbij lijken de dingen vaak niet wat ze zijn. Een goed voorbeeld hiervan is het zgn. Compromis van Luxemburg in 1965-1966. Hierbij ging het om de overgang naar meerderheidsbesluitvorming die al in het Verdrag van Rome was voorzien. Frankrijk voelde er niets

voor en wilde niets anders dan een “Europa van de staten” (de buitensfeer, dus). De Gaulle ging zelfs zo ver dat hij maandenlang de Franse stoel in de gemeenschap onbezet liet. Uiteindelijk kwam er een ogenschijnlijk “slap” compromis uit. De staten stelden vast dat ze er onderling niet uitkwamen, maar ook dat dit meningsverschil de hervatting van de werkzaamheden niet verhindert. Daarmee was het in de ogen van Van de Middelaar in zijn uitwerking allerminst slap, want hiermee werd voor het eerst erkend dat de gemeenschap een eigen dynamiek had, los van het belang van elk van de deelnemende staten. Dit compromis van Luxemburg is eigenlijk het begin van de “tussensfeer”.

Het boek van Van de Middelaar heeft drie grote hoofdbrokken:

1. Het geheim van de Tafel:

Hierin wordt beschreven hoe, via welke ingewikkelde stappen, tegenslagen en compromissen er uiteindelijk een situatie is ontstaan waarin de facto over een zeer groot aantal onderwerpen in de praktijk sprake is van meerderheidsbesluitvorming, geclausuleerd met de gedachte dat als een land echt een heel groot bezwaar heeft, het daaraan uitdrukking kan geven, maar ook..., dat dat het voortgaan van de besluitvorming niet echt kan ophouden. **Er is een (tussensfeer-) principe dat zegt dat partijen er toch uit moeten zien te komen.** Vasthouden aan eigen standpunten leidt meestal niet tot succes op lange termijn.

2. Lotswisselingen:

Hierin beschrijft Van de Middelaar hoe gebeurtenissen in de buitenwereld (Vrouw Fortuna) hebben geleid tot acties die de Unie uiteindelijk hebben gevormd. Zo blijkt de Suez-crisis ertoe te leiden dat Frankrijk en Engeland uit elkaar worden gespeeld. Engeland geeft gehoor aan de Amerikaanse eis tot een wapenstilstand, zonder – strijdmakker – Frankrijk daarin te betrekken. Min of meer toevallig gebeurt dit op het zelfde moment gebeurt dit op het moment dat de “zes” bij elkaar zijn in een kasteeltje bij Brussel. Adenauer, getuige van het telefoongesprek van de Franse en de Engelse Minister, zegt dan: **“Nu moeten we Europa maken”.**

Een veel later voorbeeld van hoe externe ontwikkelingen de ontwikkeling van de Unie hebben beïnvloed is natuurlijk de omwenteling in 1989 en (Van de Middelaar schrijft daar niet (meer) over) de bankencrisis en de daaruit voortvloeiende Eurocrisis van 2008 tot nu toe.

3. De Zoektocht naar publiek:

Hier beschrijft Van de Middelaar de wijze waarop het politieke lichaam dat de EU is geworden geprobeerd heeft zich zelf legitimiteit te verschaffen. Hij haalt in dit verband veelvuldig Machiavelli aan: een politiek lichaam moet zich zelf manifesteren naar een vol en moet vervolgens door dat volk worden aanvaard. **Maar wie is dat volk?** En is het erg dat er geen volk was, voordat het politieke lichaam er was?

Hij onderkent drie strategieën in het zoeken naar “publiek”:

- De “duitse” strategie, waarbij hij teruggaat naar de 19^e eeuwse romantici, zoals Fichte, die nationalistisch vertoog inzetten om te komen tot de “fictie” van een Duits Volk, dat ook een

- Duitse staat zou eisen: hij geeft aan hoe er pogingen zijn ondernomen om ook een Europees volk te definiëren; de Europese vlag is hiervan een uitvloeisel.
- De tweede strategie is de "Romeinse", te weten die van "brood en spelen"; in EU termen gaat het dan om een "Europe that delivers": de legitimiteit van de EU zit hem in de praktische voordelen die het weet te bieden. Probleem is dat die voordelen lang niet gelijk verdeeld worden (voordeel van de een, is nadeel van de ander: de "poolse loodgieter" is misschien leuk voor de Poolse aanbieder en de Nederlandse consument, maar niet voor de Nederlandse loodgieter).
  - De Griekse strategie: hier gaat het om de mate waarin het politieke lichaam ook weet te voorzien in aansprekend "drama" voor het volk. Dat heeft alles te maken met de zoektocht naar een Europees parlement en een Europese bevolking die geloof hecht aan dat parlement.

De conclusie van Van de Middelaar is: Europa is niet af. Het zal ook niet afkomen. De stichter hebben heel verstandig de les van de apostel Paulus getrokken: deze heeft de huidige tijd gemarkeerd als de "overgangstijd" totdat Jezus terugkeert op aarde en we echt allemaal naar de hemel gaan. Wanneer dat is, blijft in het midden.

De EU doet iets soortgelijks: er is geen eindbeeld; er is alleen een weg daar naar toe. Dat is overigens een lijn die ook niet zonder risico's is: als de belofte alsmaar niet wordt ingelost, zou het publiek verveeld kunnen raken. Maar het is niet anders. "De homo politicus is een tijdskunstenaar. Hij schept feiten op de drempel van het ogenblik". "Faalt hij, dan valt hij. Slaagt hij dan staat hij en overspant hij de tijd. Dan maakt hij van het moment een passage." (p. 428)